

Ju2018/04195/L5

Justitiedepartementet

103 33 Stockholm

ju.16@regeringskansliet.se

Stockholm 2019-05-27

Bris yttrande på betänkande Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet SOU 2018:69

Barnens rätt i samhället ("Bris") är en partipolitiskt och religiöst obunden ideell medlemsorganisation som särskilt ska bistå utsatta barn och ungdomar samt upprätta möjligheter för barn och ungdomar att föra en dialog med vuxna. FN:s konvention om barnets rättigheter utgör grunden för Bris arbete. Bris verksamhet finansieras via gåvor, medlemsavgifter och företagssponsring. Mer information om Bris finns på www.bris.se.

Sammanfattning

Eftersom Bris är en organisation för barns rättigheter så tar detta remissyttrande främst sikte på hur de nya föreslagna reglerna träffar denna målgrupp.

Bris tillstyrker samtliga förslag i utredningen och ställer sig bakom utredningens förklaring av hedersvåld och hedersnormer samt ansluter sig till att det med alla lämpliga medel måste motverkas av samhället.

Bris instämmer också i att en person som är ställd under hedersnormer kan få sina mänskliga rättigheter kränkta. Brott i hederns namn strider också mot barnkonventionen som snart blir lag i Sverige. Föreslagna ytterligare åtgärder för att beivra hedersvåld kan därför motiveras även om de i vissa delar är ingripande för individen.

Eftersom mörkertalet anses vara betydande understryker Bris särskilt det förebyggande arbetet. Föreslagna åtgärder som ökar möjligheter att upptäcka barn som riskerar att drabbas är betydelsefulla då barnen ofta saknar s.k. "access to justice."

Den nya rubriceringen "barnäktenskapsbrott" aviserar tydligt att det handlar om brott mot barn. Frågan om rubricering är viktig då det gäller att med kraftfulla medel kommunicera samhällets inställning till företeelsen.

Att införa utreseförbud är angeläget och positivt då rättsvårdande myndighet får nya möjligheter att hindra utrikesresor för barn i riskzonen. Det är också positivt att ett reseförbud kan verka mer riktat och i en mindre ingripande omfattning än ett traditionellt omhändertagande enligt LVU.

Bris understryker också att möjligheterna att hjälpa barn som befinner sig utomlands måste förbättras. Det kan ske på plats i aktuella länder men också genom att samverka med personer som har inflytande över barnet och som finns i Sverige.

De nya lagförslagen är lovande, men det får inte ske omfattande åtgärder från myndigheter över barnens huvud. Bris är angelägna om att framhålla den barnvänliga rättsprocessen. Den innebär att barnet själv erbjuds delaktighet i största möjliga utsträckning. Detta är nödvändigt om lagförslagen också skall vara förenliga med barnkonventionen.

4.6. En särskild straffmättningsgrund för brott med hedersmotiv bör införas genom ny punkt i 29 kap 2§ BrB (s 82 ff)

Bris tillstyrker utredningens förslag.

Det är oroande att hedersmotivet ibland kommit i skymundan såsom påtalats i utredningen (s 87). Att använda ordet heder i aktuell lagparagraf banar väg för att problematiken synliggörs och att bakomliggande orsaker till brottet belyses i större utsträckning. Det är angeläget att polis och åklagare får större incitament att höra fler personer och att säkra andra slags bevis. Om brottsutredningarna får ett vidgat perspektiv så kan det hindra att andra personer i riskzonen drabbas av hedersvåld, t.ex. syskon. På så vis kan bestämmelsen verka förebyggande.

I samtal till Bris om hedersrelaterat våld och förtryck är det relativt vanligt att barn själva definierar det som händer som just hedersvåld. Barnen beskriver att de far illa och att förklaringen är föräldrars religiösa eller kulturella värderingar. Barnen har lågt hopp om att våldet ska upphöra på annat sätt än att barnet får skydd från de som utövar våldet. Här kan Bris se en skillnad mot andra samtal om våld i hemmet där barn kan uttrycka långtgående hopp om att våldet ska upphöra på andra sätt än att barnet behöver skydd i form av ett annat boende. Att konsekvenserna av att få hjälp och skydd ofta blir så avgörande för barnets liv visar vilken oerhört utsatt situation de befinner sig i.

Bris instämmer i att brott som begås i hederns namn många gånger kan få irreparabla konsekvenser för den drabbade. Brotts med hedersmotiv drabbar oftast barn och unga. Det kan handla om det smärtsamma i att bli exkluderad från sina allra närmaste. Det kan också innebära att totalt behöva ändra sitt liv och leva med skyddad identitet.

Det finns således starka skäl att ange heder som särskild straffskärpningsgrund.

5.4.3. Barnäktenskap bör kriminaliseras (s 118)

Bris tillstyrker utredningens förslag

Bris välkomnar rubriceringen Barnäktenskapsbrott. Bris har sedan tidigare efterlyst att brottsrubriceringar skall avisera när det handlar om brott mot barn. Brottsrubriceringen har betydelse för allmänpreventionen och påvisar att barn är bärare av rättigheter.

Den nya lagen om äktenskapstvång och vilseledande till äktenskapsresa som infördes 1 juli 2014 var ett viktigt steg i rätt riktning. Nu några år senare verkar det som om lagstiftningen inte har fungerat enligt avsikt. Utredningen påvisar alarmerande siffror, 3 fällande domar av 234 anmälda brott.

Nya lagens intention om förenkling av bevisföring välkomnas. Det behövs ingen tolkning huruvida barn är i utsatt belägenhet. De är alltid utsatta just för att de är barn. Som omyndiga har de starkt begränsad egen rättskapacitet. Barn står också under starkt inflytande av och är beroende av relationen med sina närmast anhöriga.

När det gäller barn som själva säger att de vill gifta sig, så skall framhållas att barn alltid skall ha rätt att bli lyssnade på. Detta hindrar inte att avvägning måste göras mot barnets rätt att skyddas mot våld. Situationen kan liknas vid den som gäller vid tvångsingripande enligt LVU. Barnens rättigheter kan tillförsäkras barnet genom eget juridiskt biträde som har i uppgift att framföra barnets åsikt.

Bris vill i samband härmed framhålla vikten av att rättsprocessen är barnvänlig. Det är mycket allvarligt, som utredningen påvisar (s 344 ff), att särskild företrädare eller målsägandebiträde inte förordnats i alla ärenden som granskats. Ett juridiskt biträde till barnet kan vara en avgörande faktor för om barnet alls vågar berätta. Utöver att biträden måste förordnas så förordar Bris skärpta krav på det juridiska ombudets kompetens och personliga lämplighet.

Bris har den bestämda uppfattningen att barn alltid har rätt till att få information om vad som händer. Dock måste alltid information ges av personer som har kompetens att samtala med barn. Det finns väletablerad och god kunskap på området. Vid brott med hedersmotiv är det särskilt viktigt att barnen informeras och får stöd i att bearbeta informationen. Barnen har många gånger starka lojalitetskänslor med de närmast anhöriga och är rädda för vad som skall hända dem. Bris erfarenhet från stödverksamheten är att barnen inte vill att föräldrarna straffas.

6.5.3 I förebyggande syfte bör ett utreseförbud för barn införas och passlagens regler ändras (s 177)

Bris tillstyrker utredningens förslag.

Bris anser det vara primärt att hindra att barn som löper risk att giftas bort eller könsstympas lämnar Sverige. Vi får samtidigt inte glömma de barn som redan förts ut ur landet i dessa syften (se vidare nedan under "Ett effektivt arbete vid myndigheterna").

Utreseförbudet kan sannolikt vara verksamt men är förstås mycket ingripande för den unga och de familjer som ställs under förbudet. Även om det tveklöst är viktigast att skydda barnet från våld så kan ett utreseförbud innebära att ett barn i hindras från att följa med på andra resor som är roliga och utvecklande. Bris uppgift är att se på de nya reglerna med barnens ögon. Bris vill därför framhålla att barn, som kanske inte har insikt om att de lever under risk, kan uppleva reseförbudet som omotiverat och kränkande. Det är inte bra om ett barn känner sig exkluderad från samhället. Här är det av största vikt att barnen informeras om situationen på ett bra sätt.

I utredningen förekommer angelägna påpekanden med sikte på barnens rättsliga ställning (s 179-180). Eftersom barn är underställda vårdnadshavarens beslutanderätt så är det inte straffbart att föra barn ur landet mot deras vilja. Att på motsvarande sätt tvinga en vuxen utgör otvetydigt ett brott. Med det nya lagförslaget så kan barnets vilja beaktas i större utsträckning. Därmed stärks barnens rättigheter och det är precis vad Bris eftersträvar.

Bris kan se att det finns en logik i att använda sig av LVU-lagstiftningen vid utformandet av förbudet då det är en mycket ingripande åtgärd. LVU-lagstiftningen har den fördelen att det medger snabba beslut när det behövs. LVU-handläggningen medger regelmässig omprövning och barnet kan i ett tidigt skede erbjudas juridiskt biträde.

Även om bestämmelsen har påtagliga konsekvenser för den unge så delar Bris utredningens uppfattning om att reseförbudet inte strider mot grundläggande mänskliga rättigheter. Rätten att lämna Sverige får inskränkas bara om det är för ändamål som handlar om att tillgodose ett demokratiskt samhälle. Åtgärderna är motiverade för att skydda barn från att utsättas för mycket allvarliga brott. Det är därför förenligt med barnkonventionen att reseförbudet införs för att skydda barnet. Men Bris vill åter poängtera att rättsprocessen måste vara barnvänlig.

Eftersom Bris är positiv till att införa utreseförbud inom LVU-regleringen så är Bris också positiv till att genomföra föreslagna ändringar i Passlagen för att ytterligare förstärka barns skydd.

7 Ett effektivt arbete vid myndigheterna (s 207 ff)

Bris ställer sig positiv till ambitionerna att stärka berörda myndigheters arbete med förbättrad samverkan. Bara genom breda insatser från samhället kan man hjälpa unga som riskerar att drabbas. Målet måste vara att hjälpa så många barn som möjligt.

Bris vill särskilt framhålla betydelsen av samverkan för de barn som förts utomlands. Det är viktigt att ta vara på och utveckla kontakter med människor i och från aktuella länder. Möjligheterna till kontaktutbyte har ökat efter senaste årens stora migration från länder där barnäktenskap förekommer. Personer med tillgång till språk och kunskap från dessa länder är en viktig resurs att ta tillvara.

Bris ansluter sig till utredarens bedömning att det bör införas en permanent ordning med särskilda tjänstemän specialiserade på bl.a. tvångsäktenskap och könsstympning i syfte att ta tillvara på de framgångsrika erfarenheterna i Norge och England. Kompetenshöjningen är avgörande, det är också viktigt att ha personer nära de barn som behöver återföras. Sverige bör även se över möjligheten att arbeta mer operativt för enskilda utsatta enligt den modell som används i Norge.(s 229).

Det föreslagna nya barnäktenskapsbrottet ökar det kriminaliserade området vilket gynnar återförandearbete. Med de nya reglerna på plats kan även personer som inte är vårdnadshavare dömas. Detta kan innebära en effektiv påtryckning för anhöriga kvar i Sverige att medverka till ett återförande.

Merparten av åtgärder som föreslås i utredningen är till för att bistå ett barn när processen med tvångsgifte eller könsstympning är på gång eller långt gånge. Bris vill framhålla att det bästa förebyggande arbetet kan göras i förhållande till de föräldrar som funderar på att låta sina barn genomgå barnäktenskap eller könsstympning. Det kan vara svårt att nå dessa föräldrar men frågan måste prioriteras. Bris efterlyser mer fokus på möjligheten att påverka föräldrarna till barnen. Inte bara genom hot om polisanmälan utan också genom att arbeta för ökad tillit till det svenska samhället.

Mer utbildning med bl.a. bättre historiekunskaper kan t.ex. göra förebyggandet med hedersrelaterat våld mer begripligt både för personer som lever utanför och inom en hederskontext. Sverige har under århundranden genomgått en utveckling bort från hedersnormer, och det finns idag kunskap om vad som bidragit till den

samhällsutvecklingen. Det är viktigt att denna kunskap används och förmedlas för att bemöta de utmaningar som hedersrelaterat våld innebär.

Avslut

Bris tackar för möjligheten att vara remissinstans till detta viktiga lagförslag som gör Sverige till ett bättre land för barn. Vår vision är att varje barn lever i ett samhälle där de känner till och får se sina rättigheter respekterade. Bris arbetar dagligen med att stärka barns rättigheter genom att respektera integriteten och vi är övertygade om att utredningens förslag är en viktig byggsten i förverkligandet av denna vision.

Stockholm den 27 maj 2019

Magnus Jägerskog, generalsekreterare Bris